

Motion till riksdagen

1989/90:Ub254

av Ann-Cathrine Haglund m.fl. (m)

Vuxenutbildning

Inledning

Vuxenutbildning förekommer i dag i kommunal och statlig vuxenutbildning, studieförbund, folkhögskola, arbetsmarknadsutbildning och personalutbildning.

En huvuduppgift för vuxenutbildningen är att minska bildnings- och utbildningsskillnader mellan olika medborgare. Den som i sin ungdom inte fått möjlighet att tillägna sig kunskaper och färdigheter motsvarande dagens obligatoriska skola skall ha den möjligheten i vuxen ålder. Vuxenutbildningen skall höja den allmänna kunskapsnivån och stärka människors möjligheter i arbetsliv och samhälle.

En annan huvuduppgift för vuxenutbildningen är att tillgodose det utbildningsbehov för såväl yngre som äldre som uppstår genom förändringar i arbetslivet.

Kompetenskraven i arbetslivet ökar successivt. Personalutbildningen är redan i dag av stor omfattning. Den utbildning som valts i grundskolan och gymnasieskolan under tonårens skolgång måste kunna kompletteras, eftersom arbetslivets förändringar förutsätter att de anställda har god grundutbildning.

Ca 40 % av dem som i dag är yrkesverksamma har en kortare utbildning än den som nästan alla ungdomar får i dag, dvs. kortare än tvåårig gymnasial utbildning. Andelen som lämnar gymnasieskolan med treårig utbildning ökar.

Arbetsmarknaden på 90-talet kommer att efterfråga personer med god och aktuell utbildning. Eftersom antalet ungdomar minskar, kan detta behov inte enbart tillgodoses genom dem som lämnar ungdomsskolan. Ökad kompetens i arbetslivet måste därför även åstadkommas genom vidare- och fortbildning av arbetskraften.

Utbildningsbehoven kommer säkerligen till stor del att tillgodoses genom internutbildning och uppdragsutbildning, men kommunala vuxenutbildningen, AMU, högskolan, folkhögskolan och studieförbunden kommer också att få göra viktiga insatser.

Arbetslivets nya villkor

Förändringen av arbetsmarknaden fortsätter genom övergången från varu-
produktion till tjänsteproduktion. Den kunskapsintensiva och tjänsteprodu-
cerande delen av arbetsmarknaden har vuxit snabbare än den varuproduce-
rande. Elektronik och datorer kommer in i allt fler processer.

Detta innebär att andelen arbetande i industriell produktion inte kommer
att behöva öka, men de som arbetar där måste kunna klara mer avancerade
uppgifter.

Arbetslivets nya villkor kräver inte bara goda basfärdigheter utan också
bredare kunskaper av kulturell, teknisk och naturvetenskaplig karaktär. Det
ökade internationella samarbetet leder till att det blir allt viktigare att ha
goda språkkunskaper.

För att klara denna omställning krävs både en god grundutbildning och
goda möjligheter till fortbildning. I dagens föränderliga samhälle kan inte en
utbildning täcka hela livets behov. Återkommande utbildning är viktig för
att underlätta för individen att anpassa sig till förändringar.

I första hand är det givetvis i varje enskild individs intresse att skaffa sig
den utbildning som bäst motsvarar egna förutsättningar och önskemål. Det
måste därför erbjudas möjligheter att efter avslutad grundutbildning bygga
på den befintliga utbildningen. Det måste också finnas möjlighet att byta in-
riktning.

Högskolan och komvux spelar en stor roll för att tillhandahålla den *kom-
petensgivande* utbildningen. Folkhögskolor och studieförbund kan också bi-
dra till att ge nya kunskaper och färdigheter.

Dessa utbildningsformer är av särskild betydelse för dem som saknar möj-
lighet till utbildning genom arbetet. Det är då viktigt att utbildningen mot-
svarar de krav på kvalitet som man har rätt att ställa med tanke på de uphoff-
ringar som görs av den enskilde. Resurserna till utbildning måste användas
på ett effektivt sätt.

Demografiska förändringar

Demografiska förändringar medför ökade och förändrade behov av utbild-
ningsinsatser av arbetskraften såväl när det gäller struktur som tillgänglig-
het. Färre ungdomar går ut på arbetsmarknaden. Kvinnorna kommer inte i
samma utsträckning att svara för ett tillskott av arbetskraft, eftersom de re-
dan i stor omfattning har yrkesarbete. Därtill kommer medelåldern i arbets-
livet att stiga.

En allt viktigare uppgift för planering av vuxenutbildning de närmaste
åren är, att både innehållsmässigt och organisatoriskt svara mot de krav som
aktualiseras genom befolkningens förändrade åldersstruktur.

Vidareutbildning av vuxna

För att klara fortbildning och omskolning av arbetskraften och samtidigt till-
varataga de resurser och kunskaper som den äldre arbetskraften besitter
krävs flexibla lösningar. Detta kommer i första hand att ske genom vidareut-
bildning av vuxna. Det kan ifrågasättas om dagens utbildningsformer är de

mest lämpade för att möta det framtida behovet av vuxenutbildning. En översyn av rollfördelningen mellan de olika utbildningsanordnarna i den framtida vuxenutbildningen bör därför ske.

Det ökade behovet av välutbildad arbetskraft har medfört en snabb ökning av personalutbildning, en utbildning som sker, och bör ske, på det sätt som varje företag bestämmer. Därtill kommer de mycket omfattande satsningarna på personalutbildning som bedrivs av myndigheter och kommuner samt arbetsmarknadsutbildning.

Denna omfattande personalutbildning har givit gymnasieskolan, högskolan och framför allt kommunala vuxenutbildningen möjligheter till ett samarbete mellan skola och arbetsliv i form av uppdragsutbildning. Detta är en positiv utveckling. Lärarna och skolan får en god kontakt med arbetslivet, och skolans undervisning kan på ett naturligt sätt anpassas till arbetslivets krav och behov. Uppdragsutbildningen skall dock vara självfinansierad och får inte inkräkta på ordinarie undervisning.

Den framtida vuxenutbildningen

I framtiden behövs en vuxenutbildning av både allmän och kompetensgivande karaktär. Det måste finnas utbildning som kan ge såväl bredd som fördjupning och kvalitet.

Samtidigt finns behov av att fritt kunna välja i ett utbildningsutbud som ger kvaliteter och upplevelser som kanske inte ingår i den mer målinriktade utbildningen. I vilken utsträckning sådan utbildning skall bedrivas med offentligt stöd bör övervägas. Det är dock rimligt att vuxenutbildningen också omfattar en fri sektor där den enskildes val och intressen kan tillgodoses.

Gränserna mellan olika former av vuxenutbildning har varit föremål för utredning, debatter och riksdagsbehandling. Det bör klarläggas vilken rollfördelning och organisation den framtida vuxenutbildningen bör ha för att möta såväl enskilda människors som samhällets behov av mångfald, valfrihet och kompetens.

Det finns exempelvis anledning att definiera om en viss utbildning är av allmän medborgerlig bildning eller yrkesutbildning, om utbildningen är av högskolekaraktär eller inte, om utbildningen är kompetensgivande eller inte i den meningen att den ger betyg och behörighet inför fortsatta studier eller anställning.

Komvux/grundvux har ökat sedan början av 70-talet bl.a. beroende på efterfrågan på den formella kompetens som utbildningens ger.

Framför allt de mindre högskolorna har de senaste åren anordnat fristående kurser, behörighetskomplettering, teknisk utbildning, ADB-utbildning m.m. som ligger nära gymnasieskolans nivå. Detta motiverar att delar av högskolans kursutbud analyseras och ställs i relation till övrig vuxenutbildning.

Vi har tidigare krävt en bättre samordning mellan de olika utbildningsanordnarna och i framtiden kommer det att bli alltmer nödvändigt.

Regeringen tillsatte våren 1988 en utredning med uppgift bl.a. att överväga folkhögskolans roll i förhållande till andra utbildningar.

Det är inte självklart att nuvarande organisation och rollfördelning är den

bästa för framtiden. Vi anser det viktigt att utreda gränsdragningen, rollfördelningen och möjligheterna till samordning mellan högskola, komvux, studieförbund, folkbildning och arbetsmarknadsutbildning och anpassningen till framtida behov.

Kommunal vuxenutbildning

Komvux har alltmer blivit en parallell skolform till gymnasieskolan med egen organisation i de flesta kommuner. De demografiska förändringarna gör att kommunala vuxenutbildningens organisation påverkas i många delar av landet.

Det är nödvändigt med en större samplanering mellan komvux och gymnasieskolan. Gemensamma studier för gymnasieelever och komvuxstuderande bör bli ett naturligt inslag i verksamheten.

Inom komvux/grundvux gäller inte den femgradiga betygsskalan, utan betygen "godkänd" och "icke godkänd". Enligt vår mening är detta felaktigt. Det är ett rättvisekrav för såväl elever i komvux som elever i grundskolan att samma betygssystem och samma principer för behörighet och urval gäller vid ansökan till högre utbildning.

Kommunerna erhåller timramar som styr omfattningen av bidragen för Komvux. Ramarna gäller grundvux, grundskolekurser, allmänna gymnasiekurser och yrkesutbildning. Sedan 1989 kan kommunen omfördela högst 10 av erhållna timmar mellan de givna ramarna. Vid liten timtilldelning sätts gränsen vid 300 timmar.

Detta ger enligt vår mening alltför små möjligheter till omfördelning för små och medelstora kommuner. Systemet leder till att man styrs av ramarna i stället för av de faktiska behoven.

Vi föreslår att länskolnämnderna får fatta beslut i de fall det blir fråga om en större omfördelning än 10 % eller 300 timmar. Med ett friare system skapas förutsättningar för ett effektivare och mer ändamålsenligt utnyttjande av resurserna.

Studieförbunden

Studieförbunden har spelat och spelar en stor roll i människors sökande efter bildning och kunskap. Det fria och frivilliga bildningsarbetet kommer att vara av stor betydelse även i framtiden.

Bidragsgivningen till studieförbunden måste utformas så att den ger studieförbunden frihet att själva utforma sin verksamhet. Det bör ankomma på varje enskilt studieförbund att besluta vilka verksamhetsområden man vill främja.

Studieförbunden erhåller bidrag från statens kulturråd för att genomföra kulturarrangemang. Det nuvarande kostnadsbaserade fördelningssystemet innebär stora påfrestningar på studieförbundens ekonomi. Därför är det vår uppfattning att det vore mer ändamålsenligt att tilldela varje studieförbund en kostnadsram.

Statsbidraget till kursplanebundna universitetscirklar avskaffades den 1 juli 1983. Dessa studiecirklar fungerade som en utmärkt spridare av akademisk bildning och utbildning. De erbjöd också människor i glesbygd och på

små orter en utbildning som annars blir förbehållen dem som bor i närheten av högskoleorterna. Därför föreslår vi att kursplanebundna universitetscirkular återigen blir berättigade till statsbidrag.

Mot. 1989/90
Ub254

Folkhögskolan

Eftersom folkhögskolekommittén skall lägga fram sina förslag den 1 september 1990, finns anledning att då återkomma till frågan om folkhögskolans verksamhet.

Detta hindrade inte regeringen från att i förra årets budgetproposition lägga fram förslag om att överföra medel från sedan lång tid etablerade skolor till sådana som tillkommit under senaste åren. Eftersom regeringen inte alls tog hänsyn till skolornas ekonomi, slog beslutet blint och försämrade möjligheterna för många folkhögskolor.

Det nuvarande statsbidraget utgår med samma belopp per elevvecka, oavsett hur korta eller långa kurserna är. Det är därför mycket lönsamt att anordna många korta kurser, vilket oftast sker i samarbete med en facklig organisation eller ett studieförbund, där stats- och landstingsbidrag tillsammans med deltagaravgifter ger skolan en ansevärd vinst. Flertalet av dessa kurser är ca 2–3 dagar.

Att statsbidrag skall utgå ograverat till sådana kortkurser måste starkt ifrågasättas, när de folkhögskolor, som efter bästa förmåga söker följa folkhögskoleförordningens bestämmelser om långa, allmänna kurser tvingas driva verksamheten med underskott.

Ett sätt att skapa större rättvisa mellan skolorna vore att minska statsbidraget till kurser, som pågår kortare tid än en vecka.

Ett sätt att stärka det nordiska samarbetet är att låta folkhögskolorna bli mötesplatser för ungdomar från hela Norden. Det är i dag ekonomiskt betydande för folkhögskolan eftersom landstingsbidrag eller motsvarande, med undantag för isländska och åländska elever, endast utgår till svenska kursdeltagare. En norsk elev på en svensk folkhögskola medför därför en "förlust" på 12 000–25 000 kr. per år för skolan. Denna fråga borde kunna lösas genom Nordiska Rådet med ett "clearingsystem".

Folkhögskolorna skulle kunna göra betydligt större insatser på flykting- och invandrarområdet. Folkhögskolan är den enda skolform som kan erbjuda en internatmiljö, vilket är vad många flyktingar och invandrare behöver.

Med en liten grupp invandrare på varje folkhögskola skulle integrering och anpassning till det svenska samhället underlättas. Invandrarverket har i den svenska folkhögskolan en resurs, som i dag inte utnyttjas till fullo.

Svenska för invandrare

Bland de åtgärder som vidtas för att förbereda invandrare för ett liv i det svenska samhället ingår undervisning i svenska. Normalt omfattar undervisningen drygt 500 timmar, och i regel läggs den ut i pass på tre timmar per dag. Maximalt får sådan undervisning bedrivas med 20 timmar per vecka.

För många invandrare är detta säkert lämpligt, men det finns också de som

finner denna studietakt alltför låg. Enligt vår uppfattning måste organisationen av undervisningen i svenska för invandrare göras mer flexibel.

Det tar i dag alltför lång tid att komma ut i arbetslivet. Många invandrare är välutbildade och kan snabbt inhämta nya kunskaper. Det skall därför finnas möjlighet till koncentrerad sfi-undervisning upp till 30 timmar per vecka.

Undervisningen i svenska för invandrare har nyligen kritiserats starkt av riksrevisionsverket. I verkets rapport sägs att svenskundervisningen på många håll är splittrad, ineffektiv och dålig.

Vi anser att det är viktigt att svenskundervisningen i fortsättningen utvärderas fortlöpande.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om uppdragsutbildningens finansiering,
2. att riksdagen hos regeringen begär en utredning av gränser och rollfördelning inom vuxenutbildningen,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betygssystemet inom komvux/grundvux,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjligheterna till omfördelning av timramar inom komvux,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om studieförbundens rätt att själva utforma sin verksamhet,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bidrag till kursplanebundna universitetscirkular,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ändrade regler för bidrag till folkhögskolor,
8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjligheten för elever från annat nordiskt land att studera vid folkhögskola,
9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att utnyttja folkhögskolans resurser vid undervisning av invandrare,
10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjligheten av bedriva undervisning i svenska för invandrare i form av koncentrationsstudier,
11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av utvärdering av invandrarundervisningen.

Mot. 1989/90
Ub254

Stockholm den 24 januari 1990

Mot. 1989/90

Ub254

Ann-Cathrine Haglund (m)

Birgitta Rydle (m)

Ulf Melin (m)

Birgit Henriksson (m)

Göran Allmér (m)

Birger Hagård (m)

Hans Dau (m)

Rune Rydén (m)

Elisabeth Fleetwood (m)